

Háim Sabato

*Purimi kavboj**

Az 5719-es (1959-es) év tele hideg volt, és viharos. Valóban oly hideg? Lehet, csak én éreztem úgy. Kisgyerek voltam, második osztályos Bait veGan városnegyed talmud-tórájában.

Néhány hónappal korábban vándoroltunk föl Egyiptomból. Bét-Mázmil bevándorlók lakta telepére érkeztünk az azbesztből épült átmeneti tábor mellett. Nem szoktuk a jeruzsálemi hideget. Minden nap korán keltem, a 18-as megállóban Kádós vegyeskereskedése mellett várakoztam a buszra. Ölemben vászon zsákocskák, benne *Múná*, tankönyvek, és néhány füzet. Az autóbusz vagy jött, vagy nem. Ha igen, zsúfolásig megtelve futott be, és vagy megállt, vagy nem. A megállóban tömeg tolongott. Megfáradt, nehézsorsú munkásemberek várakoztak a tócsáktól csuromvíz megállóban. Integtetve és kiabálva kérelték a sofőrt, hogy álljon meg, nehogy elkéssenek a munkából. Végre pár napi munkához jutottak a Zsidó Nemzeti Alapnál, a Herzl hegyet erdősítették. Az utasok szorosan egymáshoz préselődve a tetőről lecsüngő bőrszíjakon függve jobbra-balra dülöngéltek. A sofőr pedig magasba emelt karral, mintegy a megállóban várakozók baján osztózva, kiáltott le hozzájuk: – Megtelt! Megtelt! Ha épp csak egy leszállónak nyitott ajtót, a tömeg egyként neki-vetette magát az ajtónak. Néhány szerencsés, és néhány bokszoló a perpatvar közepette sikerrel nyomult előre az ajtó és a sofőrülés közötti résen, belecsimpaszkodva bármibe, amibe csak lehetett, nehogy visszazuhanjanak.

Így jártam az iskolába, minden áldott reggel. Számomra mindez új volt. Mohón tekintetem

körbe, mint aki elnyelni készül mindazt, amit tapasztal. Olykor a környezetemről tudomást sem véve, elnézegettem egy nedves faágon ácsorgó barázdabillegetőt. A fárasztó utazás végén leszálltam a Herzl téren, az öreg szentjánoskenyérfa melletti megállóban, és megindultam a Piszgá utcán fölfele, végig a kővágó üzem és a fegyvergyár pincéi mellett, föl egészen az iskoláig. Abban az időben a Herzl hegy kopasz volt. Sehol egy fa, egy ház. Télen hideg szelek fújtak keletről, Ein-Kerem irányából, örökké záporosó verte az arcom. Hogy fölmelegedjem, összegubódtam, könyvekkel, füzetekkel teli vászonzsákocskát szorongató kezeim csupaszok maradtak, ujjperceim kivörösödtek a hidegtől és az esőtől. Így ment ez nap mint nap azon a télen. Olykor, ha rabbi Leuchter, a talmud-tóra igazgatója megpillantott, szeretettel körültekerte nyakam egy konyhai vászonnal, amibe a gyerekek szoktak kezet törölni a tízperces szünetben, és azt mondta: – Ha már kabátod nincs, legalább sálad legyen ebben az esőben. Anyám márciusban kezdett el sálat horgolni mindnyájunknak, s még nem kerültem sorra.

Rabbi Leuchtert minden tanárunknál jobban szerettük. Magas volt, szakállja szigorú, hangja kristálytisza, szemei jóságosak és szíve telve a gyerekek iránti szeretettel. Időnként, ha kisütött a nap, letette a könyvet a kezéből, és azt mondta: – Gyerekek, ma a völgyben fogunk tanulni. Fogott bennünket és lesétált velünk a Bait veGan alatt nyújtózó völgybe, ahová később a Sáaré Cedek kórházat építették. Az egész völgy mákvirágok és ciklámenek ezreitől

pompázott. Körbeültetett bennünket a hajnali harmattól nyirkos fűbe, betanított néhány tornagyakorlatot, s hogy miként szívjuk tele a tüdőnket levegővel, majd elmesélt egy történetet. Ahogy arcát figyeltem, úgy tűnt, tekintetét megtörte a fájdalom. Csak két évvel később tudtam meg, hogy mit éreztem meg. Negyedikbe jártunk, amikor egy nap összeterelt bennünket és így szólt: – Ma nem könyvekből tanulunk. Bekapcsolta a tranzistoros rádiót, amit magával hozott az osztályba. Akkoriban folyt az Eichmann-per, épp azt közvetítették. Mintegy véletlenül ejtette el: – Még gyerek voltam... megjártam a poklot, de visszatértem a városkánkba. Én voltam az egyetlen gyerek, aki visszatért.

Ádár hónap újholdjakor is a szokásos módon érkeztem az iskolába. Az osztályban ünnepi hangulat fogadott. A falon széles plakát lógott, mind a négy sarkába egy-egy halat festettek, közepére egy görbe borosüveget, félig kihúzott dugóval, és díszes, tórai betűkkel azt írták fölé: „Aki *ádárba* lép, sokasodik annak öröme!” Minden gyerek örült, vígan énekeltek és verték hozzá az asztalt.

Rabbi Leuchter kihirdette, hogy Purimra minden gyereknek „beöltözve” kell iskolába jönnie. Nem értettem, mit jelent, hogy „beöltözve”. Körülnéztem, és azt tapasztaltam, hogy mindenki izgatottan mosolyog, de nem értettem, hogy miért. Akkortájt nem volt szokásom, hogy a szavak értelmére rákérdezzek. Ha ismeretlen szóval találkoztam, a képzeletemből kölcsönöztem neki jelentést, vagy megpróbáltam hasonlót találni az imákból, vagy a héberből már megtanultak közül, vagy csak a szívem sugallatára hallgattam.

Pár nap múlva minden világossá vált előttem. A környék megtelt játékgyerekek ropogásával, mindenki a Purimról és a jelmezekről beszélt. Kados egy zsineget feszített ki boltja előtt, amit teleaggatott színes kalapokkal meg pisztolyokkal.

És én minek öltözök? Bét Mázmilban minden fiú *kavboj*, vagy indián akart lenni, és minden lány Eszter királyné vagy az Éj Királynője. Hogy miért Eszter királyné, azt értettem, hiszen ismertem az Eszter *megilla* történetét. – Na de miért öltöznek Purimkor kavbojnak vagy indiánnak? És egyáltalán, ki az a kavboj? Talán ő a perzsa helytartók egyike a megillából? Emlékezetemben kutattam a kavboj héber szó után, és megpróbáltam rájönni, honnan eredhet. Természetesen nem mertem rákérdezni. – Ki ne tudná, ki az a kavboj! S hogy mit visel?

Bét-Mázmil utcái megmutatták: széles karimájú fekete kalapot, színes rojtokat a nadrágszárak oldalán, széles bőrovet és természetesen, ami a legfontosabb: pisztolyt hord. Nadrágja oldalán fegyvertáska lötyög, benne a revolver. „Ránts ki, kavboj!” – hallottam mindenfelől. – Mit értenek azon, hogy „ránts ki”, és hogy jön ez Purimhoz? Szokásomhoz híven, magam próbáltam megfejteni a rejtélyt, s azon töprengtem, vajon honnan tudják mindezt a bét-mázmi gyerekek.

Akkoriban apám késő este járt haza a munkából, és néhány lopott óra után sietve indult imádkozni. Reggel soha sem találkozunk. Kivártam a péntek estét. A sábbát bejövetele előtt lesben vártam apámra, és elcsíptem egy szabad pillanatában. – Apa – mondtam – Leuchter igazgató úr utasításba adta, hogy két hét múlva mindenki beöltözve menjen a talmud-tórába. Apám megcirógatott a pillantásával, és azt felelte, hát persze, ha az igazgató mondta, akkor be kell öltözni, és máris sietve indult a templomba a szombat fogadására. Egyiptomban a tanár szavára katona módjára engedelmeskednek. Ennek tudatában tettem hozzá sietve: – Apa, én kavboj leszek! – Hát persze – válaszolta apám teljes komolysággal –, *koboj* leszel. „Koboj leszel.” Nem úgy ejtette ezt a szót, mint a gyerekek Bét-Mázmilban.

Öröm és izgatottság lett úrrá rajtam. Ugyanaz az izgatottság, ami minden gyereken ádár újholdjakor az osztályban. Kavboj leszek! Ábrándozásaim során már láttam magam abban a bizonyos széles karimájú fekete kalapban, színes rojtokkal ékesített bőrnadrágban és, természetesen, csípőmön a pisztolytáskával.

Izgatott várakozásban telt el a hét, vajon mikor szólít apám, hogy menjünk Kadoshoz megvenni a pisztolyt. Minden nap lestem, hogy mikor ér haza a munkából, talán épp ma mond valamit, de nem szólt egy szót sem. Rákérdezni nem mertem. Még előttünk állt egy hét. Bét-Mázmil már napokkal Purim előtt tarkállott a tolldíszes indiánoktól és Eszter királynéktól. Nem bírtam tovább, és kibukott belőlem: – Apa, nekem muszáj kavbojnak lennem! – Természetesen – válaszolta apám – koboj leszel. Elhallgattam, és újra boldog voltam.

Az ünnep előtti napon nem tudtam tovább várni és aggódva rákérdeztem: – Apa, mikor megyünk Kadoshoz? Holnap be kell öltözni. – Ne aggódj – válaszolta –, megígértem, hogy koboj leszel. Elhittem és tovább örültem.

Másnap reggel azt mondta apám: – Ma elkísérlek a buszmegállóba. Elmentünk együtt Kádós boltjába, ahol apám kért egy kavbojkalapot számomra. Remegtem az izgalomtól. Kádós két félét mutatott neki, egyet műanyagból, a másikat papírból. Apám a papírkalapot választotta. Nekem mindegy volt. Az a lényeg, hogy kavboj vagyok. Apám fejembe nyomta a kalapot, és így szólt: – De csinos! Micsoda jelmez! Most már koboj vagy! Valóban igazi koboj! Tele szájjal nevetett. Vállon veregetett, megszorította a kezem, és azt mondta: – „Rántsd elő!” Rég láttam ilyen vidámnak. Olyan boldog voltam, eszembe sem jutott, hogy se nem lóg töltényöv az oldalamon, se nem szegélyezik díszszalagok a nadrágomat, és pisztolyom sincs. Jelmez volt rajtam, kavboj jelmez! Lehet valaki hozzám hasonlatos?! Álltam a megállóban – most az egyszer kifejezetten örültem, hogy késik az autóbusz – szemügyre vettem minden jelmezt az utcán, és azt reméltem, mások is észrevesznek engem, az ifjú kavbojt.

Leszálltam a Herzl hegyi buszmegállóban. Szakadt az eső, süvített a szél. Egyik kezemben a vászon zsákot tartottam, másikkal teljes erőmből szorítottam a kalapot, nehogy elrepüljön, és odaintettem vele az öreg szentjánoskenyérfának. Aznap mintha a szél, velem, a kavbojjal szállt volna csatába, de én győztem, végül nem szállt el fejemről a kalap. Egyszer mégiscsak, de utánaszaladtam és elcsíptem. Nem vettem észre, hogy a szakadó eső szétáztatta a papírkalapot, és mire a kővágó üzemhez értem, már csak papírmasszát tartottam a kezemben. Boldogsággal telve, purimi dalokat énekelve vonultam végig a Piszgá utcán, hiszen kavboj vagyok.

Végre odaértem a talmud-tórához. A legkülönfélébb figurák nyüzsögtek az udvaron. Az egyik fiú hászid rabbinak öltözött. Ünnepi *strájmli* imbolygott a fején, kaftánját *gártli* (selyem öv) övezte. Emitt meg egy szefárd rabbi ácsorgott, igazi főrabbi, ezüst és arany szálakkal szőtt fejfedőben. Amott egy fiú főpapi ruházatban járkált fel, s alá, csengettyűkkel és gránátalmákkal ékített köntösben, aranylemez és süveg a fején, mellén *efod* és *hosen*, benne a kövek, négy sorban, ahogy mindez meg van írva. A látvány megdöbbsentett. Milyen szépek is ezek a jelmezek! De ott álltam jókedvűen az esőben vizes papírgombóccá zsugorodott fekete papírkalappal a fejemen. Hiszen nekem is van jelmezem! Kavboj vagyok!

Rabbi Leuchter magasba emelte kezét, és megrázta fém csengettyűjét. Mindannyian bementünk a terembe. Rabbi Leuchter azt kérte, hogy szép sorban, egyenként minden gyerek menjen ki, majd jöjjön be, a többiek pedig próbálják meg kitalálni, hogy ki lehet. – *Jáále vejávó* – kántálta a Tórához felhívó mondást rabbi Leuchter („felkészült, jöjj!"), erre belépett a hászid csodarabbi álarcban. – Ki ez? – kérdezte rabbi Leuchter. – Nem lehet felismerni. Ki tudja, ki lehet ő? Mindannyian próbáltuk kitalálni, és akkor a csodarabbi levette álarcát. – Nahát – vágtuk rá meglepetten –, hiszen ez Icig! Milyen csodás jelmez! Valódi csodarabbi!

Én rögtön rájöttem – kiabált az egyik fiú, aki bírónak öltözött –, mert a nagypapája is rabbi.

Így ment ki, és jött be ünnepelesen egyik gyerek a másik után, s valahányszor rabbi Leuchter csodálkozva kérdezte: – *Mi ze hu veé ze hu?* (Vajon ki lehet ez?) Mindenki ki akarta találni. Én ültem a helyemen, s kivettem részem az ünnepből. Közeledett az én sorom. Feszült voltam és izgatott, lábujjhegyen állva a körmöm rágtam. Végre rám került a sor. Kimentem és bejöttem, fejemen a nedves papírgombóccal. Rabbi Leuchter rámtekintett, nagyon erőlködött, hogy felismerjen, majd így szól: – Ki ez? Sehogy sem tudok rájönni.

Ki vagy? – fordult egyenesen hozzám, anélkül, hogy megkérdezte volna a gyerekeket. Öröm és büszkeség árasztott el. – Háim vagyok – feleltem –, de most kavboj! – Hű – csodálkozott el rabbi Leuchter –, kavboj! Szép jelmez. Nem ismertelek föl. Visszamentem a helyemre és boldogan ültem le.

És akkor a terem végében felemelkedett az a fiú, aki bírónak öltözött, és hangosan tiltakozott: – Ki ne tudná, ki ez? Hiszen egyáltalán nincs is jelmeze!

•
* Háim Sabato *Boi Haurab* (*Jöjj hát, te lélek!*) című regényének első fejezete. Kiadónk tervezi a regény megjelentetését, melynek további fejezeteiben az itt megismert, Egyiptomból nemrégiben bevándorolt kisfiú, meghitt barátságot köt az akkor már *ole vátik*-nak, vagyis régi bevándorlónak számító Mose Farkassal, akinek személyén keresztül egy négygenerációs magyar zsidó családtörténet tárul elénk – a *miz-rabi* kisfiú szemüvegén keresztül.